

ANVENDELSER AF MENNESKE-DYR-INTERAKTION – EN INTRODUKTION

Af Ida T. Kunzendorf¹, Tia Hansen² & Chalotte Glintborg³

Mennesker omgås dyr på mange måder, og vores relationer til andre dyr bliver i disse år stadig mere belyst, herunder mulighederne for at forbedre menneskers sundhed og velfærd ved at inddrage dyr. Dyreassisteret terapi og andre former for dyreassisteret intervention er blandt de nyere idéer, det er relevant for psykologer at vide noget om. Det samme gælder andre måder, hvorpå dyr påvirker menneskers trivsel. Artiklen præsenterer terminologi og principper for god praksis i dyreassisterede interventioner, resumerer foreløbige fund om kommunale bevillinger på området og introducerer temanummerets artikler.

Nøgleord: antropozologi, menneske-dyr-studier, dyreassisteret terapi, kommunale ydelser, trivsel.

Keywords: anthrozoology, human-animal studies, animal-assisted therapy, municipal services, well-being.

1. Indledning – dyreassisteret intervention

Systematisk videnskabelig udforskning af dyrs betydning for menneskers trivsel begyndte så småt omkring 1980 og er vokset med eksponentiel hastighed i dette årtusind. Feltet er tværfagligt med bidrag fra psykologer, dyrlæger, etologer (dyreadfærdsforskere) og en lang række andre fagområder; dets praksisser og forskere repræsenterer seks kontinenter, om end stadig tyndt spredt ud i Afrika, og flere hundrede videnskabelige tidsskrifter accepterer i dag artikler om emnet.

-
- 1 Ida T. Kunzendorf, cand.mag. i psykologi og sundhedsfremme, kommunal ungekonsulent, videnskabelig medarbejder og tilknyttet Center for Human Animal Psychology, e-mail: ithk@ikp.aau.dk.
 - 2 Tia Hansen er psykolog, ph.d., lektor ved Institut for Kommunikation og Psykologi, Aalborg Universitet. Leder af Center for Human Animal Psychology, e-mail: tia@ikp.aau.dk.
 - 3 Chalotte Glintborg, ph.d., lektor ved Institut for Kommunikation og Psykologi, Aalborg Universitet. Leder af forskningsgruppe og professionsprogram i rehabiliteringspsykologi, e-mail: cgl@ikp.aau.dk.

Væksten ses ikke mindst i psykologfaget. Der er i dag ca. 1.500 publikationer om emnet i den psykologispecifikke artikeldatabase PsycInfo, mens der i 1980 var under ti. I den amerikanske psykologforening har menneske-dyr-interaktion været en sektion med eget tidsskrift siden 2013 og blev i 2019 udvidet med et netværk på tværs af adskillige APA-divisioner. Den danske psykologforenings netværk blev stiftet december 2017.

Da feltet er nyt, spiller ildsjæle en stor rolle, og der udkommer hel del bøger baseret mere på begejstring end belæg; samtidig holder mange mennesker af dyr, og populærmedier er ofte ukritisk begejstrede, når dyr inddrages for at fremme menneskers trivsel (Serpell et al., 2017). Forskningen har haltet bagud, og den geografiske og fagmæssige spredning af udøvere har formodentlig også vanskeliggjort koordinerede indsatser og forståelser. Et beslægtet problem er, at der undervejs er gået inflation i begrebet ”terapi”. I populærpressen udlægges inddragelse af dyr ofte som lidt af en mirakelkur, fagfolk har manglet begreber til at skelne terapi fra tiltag med andre formål end behandling (Hansen & Torpe, 2018), og udtrykket ”terapihund” bruges stadig i flæng (se Howell et al., 2023). Det kan medføre, hvad vi i Danmark plejer at kalde et ”gråt terapimarked”. Nogle praktikere skriver populære bøger om dyreassisteret terapi, som primært baseres på egne erfaringer, men forskning i praktikerperspektiver er sjælden (for undtagelser, se O’Callaghan & Chandler, 2011; Stewart et al., 2013; Thirstrup et al. i dette nummer).

Som et forsøg på at organisere feltet er der efterhånden opstået internationale paraplyorganisationer, som søger at afklare begreberne og skitsere grundlæggende forudsætninger for god praksis. Den største af disse er International Association of Human Animal Interaction Organizations (IAHAIO), som har medlemsorganisationer fra det meste af kloden, og hvis hvidbog (IAHAIO, 2018) findes på 20 sprog, herunder dansk. Den definerer fire hovedformer for *dyreassisteret intervention*, hvoraf tre former er professionelle, dvs. forudsætter en relevant sundheds- eller pædagogfaglig uddannelse hos udøver (se figur 1).

I denne opdeling henviser betegnelsen *dyreassisteret terapi* til indsatser, der har behandling som formål og varetages af en professionel behandler med anerkendt uddannelse – fx en psykolog. Tilsvarende kræver *dyreassisteret pædagogik/læring* en udøver med pædagogisk uddannelse bag sig. Den grundlæggende logik i dyreassisteret intervention er, at dyret kan assistere en person med eksisterende faglige kvalifikationer og professionsetik – på de måder, der giver mening i forhold til dennes faglighed. Dyr er altså ikke et alternativ til en fagperson, og det er den faguddannedes ansvar, at indsatsen ligger inden for dennes kompetenceområde og er meningsfuld i forhold til modtager såvel som etisk ansvarlig i forhold til både dyr og modtager. Indsatser, der kan varetages uden faguddannelse, kaldes *dyreassisterede aktiviteter* (Chandler, 2017; IAHAIO, 2018) og har fået stor udbredelse i Danmark bl.a. i form af besøgshunde på plejehjem og læsehunde på biblioteker.

Uanset interventionstype fremhæver hvidbogen behovet for at sikre sundhed og velfærd hos både mennesker og dyr, der indgår, bl.a. ved at tage højde for allergi eller forbehold hos modtageren, minimere risiko for sygdomssmitte, kun inddrage egnede dyr og holde dyrets arbejdstid kort (IAHAIO, 2018). Hund og hest er langt de hyppigste interventionsdyr, men det kan også være fx æsel, kanin, kat, marsvin osv. (Chandler, 2017).

Det anbefales kun at inddrage dyr fra domesticerede dyrearter ("tamdyr") (IAHAIO, 2018). Domesticering er en proces, som over mange generationer selektivt har fremavlet mindre aggression, stress og frygt i forhold til mennesker (Jensen, 2014). Dermed bliver risikoen for at stresse dyret under en intervention mindre, hvilket gavner dyrevelfærden, såvel som reducerer risikoen for, at mennesker kommer til skade ved dyrs forsøg på at vægre sig mod kontakten. Desuden skal det konkrete dyr vurderes som egnet til opgaven, være sundt og føle sig tilpas i situationen, og dyrets fører skal kunne aflæse dets signaler og gribe ind ved optræk til stress (IAHAIO, 2018; Townsend & Gee, 2021).



Figur 1. Hovedtyper af dyreassisteret intervention (jf. IAHAIO, 2018).

En anden skelnen er også vigtig. Domesticerede dyr kan spille roller for menneskers trivsel under tre vidt forskellige omstændigheder:

- Dyreassisteret *intervention* er, når samme menneske-dyr-team yder noget for flere modtagere, typisk i form af sessioner eller lektioner. I disse tilfælde kan man kalde dyret et interventionsdyr – og et terapidyr, hvis det er dyreassisteret terapi, der er tale om.
- *Assistancehunde* (herunder førerhunde og servicehunde) er noget andet. Her trænes en hund til at løse en eller flere opgaver, som skal kompensere for en funktionsnedsættelse hos en enkelt modtager, hvorefter dyret bor sammen med den person, der har funktionsnedsættelsen.
- Endelig er der *familiedyr* (kæledyr, hobbydyr), altså de dyr, mennesker anskaffer sig privat og ikke nødvendigvis med et bestemt formål. Disse dyr kan naturligvis også betyde noget for deres menneskers trivsel, på godt og ondt.

2. Danske forhold

I 2009 gennemførte Thodberg og Christensen (2014) en spørgeskemaundersøgelse med danske udbydere/udøvere af dyreassisteret intervention (den gang kaldet ”terapi”, da man ikke skelnede), som de anvendte til at beskrive forskellige former, med forskellige dyr og af forskellige faggrupper. Undersøgelsen, der udgjordes af 39 udfyldte spørgeskemaer, tydede på, at heste var det mest brugte interventionsdyr (82 %), at problemstillingerne, der søgtes behandlet, ofte var flerfacetterede, og at behandlerne sjældent havde specialiseret sig i behandling af én type diagnose eller problemstilling (Thodberg & Christensen, 2014). Af de 39 udøvere var blot to psykologer (Thodberg & Christensen, 2014), men en lang række pædagoger og andet. Fem år senere fandt Hansen og Thodberg (2014) i en spørgeskemaundersøgelse (n = 59) blandt danske psykologer om deres erfaringer med og kendskab/holdninger til dyreassisterede interventioner, at mindst 17 psykologer i Danmark havde praktisk erfaring med området, at mindst 80 % havde hørt om dyreassisterede interventioner, og at kendskabet oftest omhandlede inddragelsen af hunde (mindst 66 %). Dette matcher international forskning i dyreassisteret intervention, hvor det hyppigst er hunde, der inddrages (Thodberg & Christensen, 2014).

Et egentligt overblik over brugen af dyreassisterede interventioner (DAI) i Danmark eksisterede ikke på tidspunkterne for undersøgelserne og gør det stadig ikke. Vi vil i det følgende anvende dyreassisterede ydelser for både interventioner og assistancehunde. Der findes ikke fælles retningslinjer, end-sige lovgivning målrettet dyreassisterede interventioner eller andre ydelser, som indbefatter dyr. Det gør ikke blot kvalitetsvurdering meget vanskelig, men også kortlægning af indsatsers omfang, type og formål i Danmark. Det besværliggør ligeledes sikringen af velfærden for både mennesker og dyr i interventionerne.

Derfor besluttede vi i samarbejde med studerende fra årgang 2022 på et masterkursus i dyreassisterede interventioner at igangsætte en uformel undersøgelse af Danske Dyreassisterede Ydelser (DKY) i de danske kommuner (Kunzendorf et al., 2024). Kortlægningen foregik fra november 2022 til april 2023. I forsøget på en første afdækning af, hvilke dyreassisterede ydelser der finansieres af danske kommuner, kontaktede vi kommunerne i fire ud af Danmarks fem regioner, i alt 69 af Danmarks 98 kommuner. Undersøgelsen bygger på korte telefoninterviews baseret på et spørgeskema, som overordnet omhandler, hvorvidt der bevilges ydelser, som involverer dyr, til hvilke målgrupper, og hvilke dyr der inddrages. Der indløb 144 hele svar og 53 delvise svar.

De foreløbige resultater tyder på, at over halvdelen af de danske adspurgte kommuner bevilger ydelser, som involverer dyr (63 % af 192 besvarelser). Herunder bevilger 54 % servicehunde, 28 % førerhunde og 39 % rideterapi (ud af 179 besvarelser). Indsatserne bevilges oftest til voksne med handicap

eller særlige udfordringer (68 % af 221 besvarelser), og der bevilges oftest ud fra serviceloven (74 % af 103 besvarelser). Godt halvdelen af kommunerne stiller krav til leverandørerne af ydelsen (60 % af 94 besvarelser), mens kun 17 % af kommunerne har et offentligt tilgængeligt ydelseskatalog (17 % af 96 besvarelser).

Supplerende erfaringer fra undersøgelsen fortæller om et broget, lidet gennemsigtigt og til tider svært tilgængeligt landskab af kommunalt finansierede dyreinvolverende ydelser, hvor både kommuner og interviewere erfarede, at der mangler overblik over dette internt i danske kommuner, og at det giver udfordringer i forhold til at kunne besvare – og få besvaret – spørgsmål vedrørende sådanne ydelser (Kunzendorf et al., 2024). Kortlægningsforsøget blev en vanskelig og arbejdstung opgave, der ikke havde været mulig uden de ekstra kræfter fra studerende, der bidrog (tak!).

Det uformelle kortlægningsforsøg viste, at dyreassisterede ydelser absolut eksisterer som en del af den kommunale praksis, men peger samtidig på behov for dels mere transparens, dels yderligere undersøgelser med henblik på at kunne etablere retningslinjer for relevans, etik og velfærd for de involverede dyr og mennesker.

3. Temanummerets bidrag

Menneske-dyr-interaktioner belyses fra flere perspektiver i dette temanummer. De første tre artikler eksemplificerer erfaringer med menneske-dyr-interaktioner i psykologisk og pædagogisk praksis. Derpå følger fire artikler om vores mere-end-menneskelige forhold og forbundethed til (andre) dyr. Slutteligt er et ”under-stregen”-bidrag uden for tema.

I temanummeret fra 2014, ”Dyreassisteret terapi og antropozoologi”, introducerede vi danske psykologiske erfaringer med, anvendelse af og kendskab til dyr som terapeutisk redskab. Den danske dyreassisterede psykologiske praksis er i udvikling, men mangler fortsat yderligere udforskning. Til dette bidrager Thirstrup, Glintborg og Hansen med et interviewstudie, der undersøger, hvordan danske psykologer oplever inddragelsen af dyr – i disse tilfælde hunde – i deres terapi. Resultaterne diskuteres i forhold til den internationale litteratur på området og belyser ligeledes fordele og ulemper og opmærksomhedspunkter, hvis man som psykolog påtænker at inddrage en hund i sin terapi. Også inden for pædagogikken inddrages dyr i interventioner, og vi fandt særligt to bidrag om hesteassisterede interventioner interessante. Mickelsson og Borgström undersøger i et lille finsk case-control-studie, om tillægsinterventioner, her fx hesteassisteret socialpædagogik (EASE), påvirker velfærden hos elever med særlige behov. Studiet indikerer forbedringer for eleverne på flere parametre efter deltagelse i EASE-programmet (depressive symptomer, somatisk besvær og sociale problemer), men også andre interventioner gavnede. Hove, Simonsen og Helm

præsenterer et bud på at målrette hesteassisteret praksis i socialpsykiatrien vha. en erfaringsbaseret analysemodel for hesteassisterede interventioner. Modellen angives at have et systemteoretisk og socialpædagogisk udgangspunkt, og dens praktiske egenskaber illustreres gennem en case. Forfatterne foreslår modellen som et redskab til kvalitetssikring af hesteassisterede interventioner.

Efter eksemplerne på dyreassisteret intervention for fremme af menneskers trivsel bevæger vi os mod eksempler på *the animal turn* inden for akademien, som viser sig som en tværdisciplinær forandring i, hvordan vi anser og bedriver forskning om (andre) dyr. De følgende bidrag illustrerer denne med deres perspektiver på menneskets forbundethed med (andre) dyr. Brinkmann åbner det mere-end-menneskelige bal med sin etnografiske artikel om at finde hjem med dyr, som bygger på kvalitative interviews med tilflyttere til et dansk landdistrikt. Hun kaster lys på betydningen af menneske-dyr-relationer for menneskers tilknytning til steder og hjem og gør dette inspireret af inter-artslige og posthumanistiske perspektiver. Dag Rasmussen bevæger sig med sit essay videre ad den andet-end-menneskelige sti med udgangspunkt i fund fra sine etnografiske studier, som han relaterer til det voksende internationale multispecies-forskningsområde. Hans bidrag belyser, hvordan menneskelige livsverdener hænger sammen med ikke-menneskelige livsverdener, og at vi således ledsager hinanden i hverdagslivet – også i en dansk kontekst. Netop (andre) dyrs livsverdener og den iboende andethed heri skildres i Schilhab og Lynge Esbensen's økopædagogiske bud på, hvordan vilde dyr forbinder os med naturen. Forfatterne diskuterer erkendelsesmuligheder forbundet med direkte erfaringer med vilde dyr, som de anser som en specifik del af naturen, og centrerer sig om børns naturtilknytning, omsorg for natur og forståelse af bæredygtighed. Anderson lukker det mere-end-menneskelige bal med sit antropologiske bidrag om relationen mellem norske rensdyr og menneskerne, der lever med og af dem. En gensidig deltagelse i hinandens liv for hyrder og rener, som forfatteren foreslår, at vi ser som en iboende forbundethed, i modsætning til et økonomisk og statsligt anliggende, hvor rener ansues som driftsenheder.

”Under strengen” diskuterer Brinkmann den danske filosof K.E. Løgstrups tanker om den etiske fordring og disse tankers implikationer for psykologien.

REFERENCER

- Chandler, C.K. (2017). *Animal-assisted therapy in counseling* (3. udgave). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315673042>
- Hansen, T. G. B. & Thodberg, K. (2014). Aktuelle perspektiver på menneskers forhold til dyr – en dansk introduktion. *Psyke & Logos* 35(2), 17-34. Hentet fra
<https://doi.org/10.7146/pl.v35i2.22359>

- Hansen, T. G. B. & Torpe, C. F. (2017). Hundeassisteret pædagogik? *Psyke & Logos* 38(2), 226-253. <https://doi.org/10.7146/pl.v35i2.22359>
- Howell, T. J., Nieforth, L., Thomas-Pino, C., Samet, L., Agbonika, S., Cuevas-Pavincich, F., . . . Bennett, P. (2023). Defining terms used for animals working in support roles for people with support needs. *Animals* 12(15), 1975. <https://doi.org/10.3390/ani12151975>
- IAHAIO (2018). *IAHAIO White Paper: Definitions for animal assisted intervention and guidelines for wellness of animals involved in AAI*. Hentet fra <http://iahaio.org/best-practice/white-paper-on-animal-assisted-interventions/>. Dansk oversættelse: <https://iahaio.org/wp/wp-content/uploads/2021/09/iahaio-white-paper-danish.pdf>
- Jensen, P. (2014). Behavior genetics and the domestication of animals. *Annual Review of Animal Biosciences* 2(1), 85-104. <https://doi.org/10.1146/annurev-animal-022513-114135>
- Kunzendorf, I. T., Hansen, T.G.B., Glinborg, C.G., Carter, M.M., Due, L. B. K., Rasmussen, E. & Sadolin, C. E. N. (2024). *Danske kommunale ydelser, som involverer dyr*. O’Callaghan, D. M. & Chandler, C. K. (2011). An Exploratory Study of Animal-Assisted Interventions Utilized by Mental Health Professionals. *Journal of Creativity in Mental Health* 6(2), 90-104. <https://doi.org/10.1080/15401383.2011.579862>
- Serpell, J., McCune, S., Gee, N. & Griffin, J. A. (2017). Current challenges to research on animal-assisted interventions. *Applied Developmental Science* 21(3), 223-233. <https://doi.org/10.1080/10888691.2016.1262775>
- Stewart, L. A., Chang, C. Y. & Rice, R. (2013). Emergent theory and model of practice in animal-assisted therapy in counseling. *Journal of Creativity in Mental Health* 8(4), 329-348. <https://doi.org/10.1080/15401383.2013.844657>
- Thodberg, K. & Christensen, J. W. (2014). Anvendelse af dyr som terapeutisk redskab – Teorier, eksisterende undersøgelser, og hvordan forskningsfeltet kommer videre. *Psyke & Logos* 35(2), 35-51.
- Townsend, L. & Gee, N. R. (2021). Recognizing and mitigating canine stress during animal assisted interventions. *Veterinary Sciences* 8(11). <https://doi.org/10.3390/vetsci8110254>